

İSTANBUL

YAZILARI

● AHMET HAMDI TANPINAR

İstanbul

İstanbul, büyük mimari eserlerinin olduğu kadar küçük köşelerin, sürpriz peyzajların da şehridir. Hattâ iç İstanbul'u onlarda aramalıdır. Büyük eserler ona uzaktan görülen yüzünü verirler; ikinciler ise onu çizgi çizgi işleyerek portrenin içini dolduran, büyük tecridin kurduğu çerçeveyi bin türlü psikolojik hal ile, yaşanmış hayat izleriyle tamamlayan eserlerdir. Şüphesiz bunlarda da asıl sözgene mimarlığıdır. Fakat bu mimarlık Bayezid, Süleymaniye, Ayasofya, Sultan Ahmed, Sultan Selim yahut Yeni cami gibi etrafındaki her şeye kendi nizamını kabul ettiren bir saltanat değildir. Bunlar şehrin mahremiyetinde âdeta eriyip ona karışmış hissini veren küçük camiler, medreseler, büyüklerin yanında en mütevazî nispetlerine indirilmiş çeşmelerdir; ve zaten kendileriyle değil içlerine girdikleri terkiple güzeldirler. Birdenbire hiç beklemediğiniz bir yerde mermer bir çeşme aynası veya kapı çerçevesi, iyi yontulmuş taştan beyaz bir duvar size gülümser. İki servi, bir akasya veya asma, küçük ve üslûpsuz bir türbe, yahut küçük bir bahçe sanacağınız bir mezarlık orada tatlı bir köşe yapar. İlk bakışta tanzimi büyük bir gayrete muhtaç olmayan bir tiyatro veya opera dekoruna benzeteceğiniz bu köşe, biraz derinleştirilirse şehrin tarihinden bir parçadır. Türbede fetih günü şehit düşen bir veli yatar. Camii III. Mehmed zamanının bir defterdarı yaptırmıştır, çeşme I. Abdülhamid sarayının kadınlarından birinin hayratıdır. Yanıbaşındaki mezarlıkta, herkesin malı olan bir *Hüvelbâkî*'nin altında büyük bir hattat veya musikî ustası gömülüdür.

Bu küçük köşeler kadar çekici ve zevkli şey pek azdır. Bunlar bir yığın inanç, gelenek, sevkitabiî haline gelmiş zevk ve birçok tesadüf ve hattâ asırların ihmalıyla oluşmuş terkiplerdir. Gülü, servi, yahut çınarı yetiştiren, her mevsim erguvanı kızartan, salkımların kandillerini asan, tabiatın cömertliğinden başka hiç bir israf ve debdebeleri yoktur. Onlar zaman içinde damla damla teşekkül etmiştir.

İstanbul'un Üsküdar ve Boğaziçi'nin hemen her tarafında bu cinsten köşelere sık sık rastlanır. Bazıları ayaklarının ucuna takılmış deniz parçasıyla buldukları yokuştan uçmağa hemen hazır görünürler. Bir kısmı fetih yıllarından bir parça gibi asil bir eskilik havasında yaşarlar. Hepsinde, ağaç, su, taş insanla geniş ilhamlı bir ruh gibi konuşur. Bizim asıl peyzajlarımız bu köşelerdir. İstanbul halkı onları yaşarken yapmıştır. Kâinata ruhlarındaki birlik çerçevesinden bakan insanların eseridir. Pek az yerde sanat ve mimarî gündelik hayata bu kadar yakından karışır. İşte, İstanbul mahallelerinin asıl çekirdeğini bu peyzajlar yapar. (...)

(Beş Şehir. Milli Eğitim basımevi. 1969)

